“Гурухларга бўлиб дарс ўтиш” технологиясининг афзалликлари ва уни мустақил фикрловчи шахсни тарбиялашдаги ўрни.

С. Жасанова – таянч докторанти,
Жиззах Давлат Педагогика Институти

Ўзбекистон Республикаси сиёсий ижтимоий мустақилликни қўлга киритгач, ижтимоий хаётимизнинг барча сохаларида туб ислохотларни амалга ошира бошлади ва ижтимоий тараққиётнинг янги даврини босжлаб берди. Ислохотлар кенг кўламда, барча сохаларда олиб борилди. Юртбошимиз И. А. Каримов таъкидлаганидек, «Биз нафақат сиёсий жабхани, балки иқтисодоётни хам, маънавий ахлоқий сохани хам ислох қилишимиз зарур. Бу ғоят кенг кўламдаги ислохотлар бўлиб биз уларни комплекс тарзда хал қилиш орқалигина ўз мақсадларимизга эриша оламиз. Ислохотларнинг тақдири ва самараси биринчи навбатда кадрларнинг савиясига, нечоқлик жавоб беришига тақалиб қолади. Юртимизнинг эртанги хаёти ва тақдири авваламбор шу муаммоларни узил кесил ечиш билан чамбарчас боғланганлигини хар қайси фикрловчи одам англаши қийин эмас. Шу сабабли хам биз нихоятда мураккаб, кўп вақт ва маблағ талаб этадиган ана шу вазифани адо этишга киришдик»[1], деб бежиз таъкидламаган эди.

Биз XXI асрда ахборот ва хизмат кўрсатиш асрида яшаб келмоқдамиз. Ушбу тарихий жараёнда юз бераётган ижтимоий – иқтисодий ва ижтимоий - сиёсий ривожланишга кенг кўламдаги инновацион тенденсиялар, фан, маданият сохасидаги ўзгаришлар, ахлоқ, эстетика ва санъатнинг бошқа турларидаги номутаносибликлар чуқур таъсир кўрсатди. “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури» ни асосий мақсади Ўзбекистоннинг тараққиётини таъминлай оладиган, жахоннинг илғор мамлакатлари даражасига кўтарилишига хисса қўшувчи дадил, мустақил фикрловчи, билимли, ижобий сифатларга эга бўлган кадрларни тайёрлаб вояга етказишни ташкил қилишдан иборат. Хар қандай мутахасис кадр бевосита таълим тарбия жараёнида шаклланади. Ана шу маънода мамлакатимизда таълимни ислох қилиш, унинг интегратсиясини таъминлаш хамда таълим жараёнига инноватсион технологияларни олиб киришга жиддий эътибор қаратилмоқда. Таълимда технологик ёндашувни қўллаш бир қанча имкониятларни яратиб беради:

- мақсадни аниқ қўйиш асосида педагогик жараённи эркин бошқариш;
- мавжуд амалий тажрибани амалиётда қўллашни тахлил қилиш ва тизимлаш;
- таълим жараёнида шахсни шаклланиши ва ривожланиши учун қулай шароитни таъминлаш;
- педагогик технологияларнинг нисбатан самаралироқларини танлаш ва янгиларини ишлаб чиқиш.

---

[1]Баркамол авлод орзуси. Т.:ЎзМЕ давлат илмий нашриёти 2000. 41 – бет.

Дарс жараёнида талабаларни фанга бўлган қизиқишларини оширишда, дарс давомида хамма талабаларнинг фаоллигини таъминлашда «Гурухларга бўлиб дарс ўтиш» жуда катта самара беради. Гурухларда дарс ўтишнинг анъанавий дарсдан фарқли жихатлари мавжуд бўлиб, қуйидаги қулайликларни яратиб беради:

Биринчидан, унда талабалар фаол иштирок этадилар, хеч бир талаба вазифасиз қолмайди;

Иккинчидан, талабалар топшириқни ечишда ўз ўртоқлари билан бирга қатнашадилар. Бунда бир бирларига фикр мулохазаларини айтишга ва бир – бирларини фикрларини тинглашга имконият туғилади ва улар ўртасида ўзаро дўстлик ва хамкорлик юзага келади.

Учинчидан, кўпгина талабалар гурухларга бўлинишда шу гурух учун жавобгар эканликларини билганликлари холда уларда маъсулият хисси шаклланади.

Тўртинчидан талабалар гурухлардаги иш вақтида ўзларини анча эркин тутадилар, уларга имконият берилганлиги учун мустақил фикр айтишга (хатто у нотўғри бўлсада) ва мавзу устида мустақил фикрлашга имконият туғилади. Бу эса тортинчоқ ва уятчан болаларда хам ўзига нисбатан ишонч хиссини пайдо қилади.

Бешинчидан, бу таълим усули демократик жамият тамойилларига асосланган бошқаларни шахс сифатида хурмат қилиш ва бошқаларни фикрини тинглаш, хар қандай фикрга муносабат билдира олиш хусусиятини шакллантиради. Гурухларда ишлашнинг ўзига хос техникаси мавжуд бўлиб, улар қуйидагилардан иборат:

Биринчидан, хар бир гурухнинг мавзу юзасидан ишлаш режасини тинглаш ва мухокама қилиш зарур;

Иккинчидан, талабалар гурухларда ишлар эканлар қандай билим, кўникма ва малакаларни эгаллаб олишларини аниқ белгилашлари керак ва қуйидаги саволларга жавоб топпиш керак; « Нима учун талабалар шу мавзуни билишлари керак?», «Режалаштирганларимизни амалга оширишга ишончимиз комилми?», «Мақсадга эришиш учун ихтиёримизда қанча вақт бор?» ва хоказолар.

Режалаштирганда қуйидагиларга эътиборни қаратмоқ зарур:

вақт;

жой;

материаллар;

ёзма йўриқномалар;

гурухларда ишлай билиш;

Мавзу бутун гурухга тушунтирилгач вақт тақсимотини аниқлаб олиш зарур ва талабаларга буни англатиш лозим.

Гурухларда жой танлашда қуйидагиларга эътибор бермоқ зарур:

- талабалар аудиторияда эркин юра олишлари;

- гурух талабалари бир - бирини бемалол кўриши ва эшитиши мумкин бўлсин;

- мавзу юзасидан материал тарқатилиши керак;

- бошқа қўшимча адабиётлардан фойдаланиш учун қулайликлар бўлиши керак.

Материаллар қанчалик хилма – хил бўлса, улардан фойдаланиш шунчалик қизиқарли бўлади. Ёзма йўриқномалар беришда хар – бир талабага тушунарли тилда ёзилган топшириқлар билан бир қаторда оқ қоғоз варақаси хам берилиши керак. Талаба хар – бир топшириқни ўқитувчининг ёрдамисиз ўзи бажара олишига имконият бериши керак.

Гурухда мавзуни қай даражада бажарилиши ва талабалар томонидан англаниши йўриқномалар тузишга боғлиқ:

- Йўриқномалар тушунарли тилда ёзилиши керак;

- Топшириқ билан бирга қоғоз бир неча нусхада берилиши керак;

- Кутиладиган натижаларни аниқ кўрсатиш керак;

- Кутилаётган натижалар амалиётда текширилган бўлиши керак.

Талабаларнинг гурухларда иш олиб боришлари бир қанча мажбиуриятларни юзага келтиради:

- гурухдаги хар – бир талаба бошқасининг гапига қулоқ солишли керак;

- мавзуни тахлил қилишда хар – бир талаба иштирок этиши керак.;

- агар талабадан ёрдам сўраса гурух аъзолари унга ёрдам беришлари керак;

- хар бир талаба ўзига ажратилган ролни аниқ бажариши керак;

- ўқитувчи ролларни белгилар экан талабалнинг кучли ва заиф томонини этъиборга олиши керак;

- турли топшириқлар бажаришда талабалар ўз ролларини алмашинишлари хам мумкин.

Гурухий иш тизимини жорий қилиш ўқитувчининг иш услубига хам боғлиқ. Ўқитувчи гурухларда дарс ўтиш мобайнида ўз имкониятлари ва толерантлик чегарасини аниқ билиб олиш керак. Чунки гурухларда дарс ўтиш мобайнида талабаларнинг ўзаро бахс – мунозараси ва тортишувлари аудиторияда шовқин ва бесарамжонлик туғдириши мумкин. Бундай холда ўқитувчи болаларга талабалик этикасини эслатиши ва сабр – тоқат билан талабалар бахсини кузатмоғи зарур. Агар ўқитувчи дарсда тинчлик хукмрон бўлишини хохласа имкониятлар чегараланади.

Гурухларда ишлашда якун чиқариш учун қуйидагиларга эътибор бериш керак:

- фикрлар, натижалар варақаларга ёзиб чиқилади;

- иш тугаганидан сўнг улар қандай янги кўникмаларни эгаллаганлилклари, ишда қандай натижага эришганликлари гурух билан бирга мухокама қилинади;

- талабалар тажриба орттириб боришларига кўра нималарни ўргандилар ва нималарни ўрганишлари лозимлиги тўғрисидаги фикрлар эшитилади;

- гурухнинг хар бир аъзосини янги ечим ва фикрлари қайд этиб борилади;

- мавзуни ўрганиш жараёнида гурух аъзоларида қандай янги фикр ва таклифлар туғилганлигини сўраб, уларни янги дарсда қўллаш мумкинлиги айтилади;

- якун чиқариш пайтида талабалар бошқа талабаларни иштирокини бахолар эканлар уларга танқид қоидаларарини хам ўргатиш керак.

Гурухларда дарс ўтишнинг ахамиятли жихатлари қуйидагилар:

яхлит нарса доимо қисмлар йиғиндисидан каттадир. Хеч ким хамма нарсани билмайди;

талаба ишга қўшадиган хиссасини ўзи белгилайди ва шунинг учун хам унда бажонидил иштирок этади;

стереотиплар парчаланади;

хайрли осойишта мухит талабалар ва ўқитувчилардаги стрессни камайтиради;

талабалар ўзларига кўпроқ ишонадилар;

хамкорлик ўзаро хайрихохликни рағбатлантиради.

Яна шуни хисобга олиш керакки, гурухларда фаолият кўрсатаётган талабаларнинг ёши, иқтидори, дунёқарашига хам эътибор бермоқ зарур. Бирданига талабаларга хулоса чиқаришга имконият бериш нотўғри, бунинг учун уларда бахолаш мезонларини ўзлаштириб олиш имконияти бўлиши керак. Бу гурухларда дарс ўтиш мобайнида талабаларда танқидий тафаккур қобилиятини шакллантириш учун мунозарали саволлар бериш зарур чунки бу саволлар талабаларнинг билим даражасини аниқлашга ёрдам беради. Талабаларни мавзуни ёдлашга эмас унга муносабат билдиришга ўргатмоқ зарур. Ўқитувчи талабаларни уларга ўз фикрларини гурухнинг бошқа аъзоларининг фикри билан таққослаб, вазиятни тахлил қилишга ундаш керак. Агар биз талабаларни фақат биздан эшитган ахборотларгина ва маърузалар матни асосида жавоб беришга ундасак, уларда мустақил тафаккур қобилиятини шакллантиришга халақит берган бўламиз. Талабалар янги педагогик методлардан фойдаланиб, ўзгалар хуқуқини хурмат қилишга, тафаккурнинг янги – янги мустақил усулларини ривожлантиришга, мақсадга эришиш учун, ижодий ва танқидий фикрлаш зарурлигини англаб етадилар.

Замонавий педагогик технологияда мавжуд бўлган барча усул ва методлар бугунги куннинг мустақил фикрига эга бўлган баркамол шахсни тарбиялашга қаратилган. Мустақил фикр юритишни рўёбга чиқаришда фикр, мулохаза, ғоя, фараз, мақсад кабилар вужудга келади ва улар шахс онгида тушунчалар, хулосалар сифатида ифодаланади. Мустақил фикр юритиш тил ва нутқ билан чамбарчас равишда боғлиқ бўлади. Худди шу боис талаба ўзининг мустақил фикрлаши билан онгли хулқ – атвори туфайли борликдаги мавжудотлардан ажралиб туради. Талабанинг фикрлаш фаолияти ижтимоий хусусиятга эга. Инсоннинг ўзаро мулоқотга киришиши, муомала қилиши, муносабат ўрнатиши натижасида фикр билдириш, сўзлашув, билимлар юзага кела бошлаган. Талабаларнинг мустақил фикр юритиши бир қанча босқичларни ўз ичига олади:

1. Муаммонинг талаба идрок майдонида пайдо бўлиши;

2. Талаба томонидан муаммо, топшириқ мохиятини англаниши;

3. Уларга ўхшаш маълумотлар ёки образларни унинг онгида вужудга келиши;

4. Тасаввур ва хотира материалларини камайиши ва тахминларнинг узлуксиз туғилиши;

5. Фаразларни текшириш ва таққослаш;

6. Мавзу, топшириқ ёки муаммони ечимини топиш;

7. Фикрларнинг нисбий давомийлиги.

Ўқитувчи дарс ўтиш жараёнида педагогик технологияларни қанчалик яхши қўлламасин, унинг тарбиячи сифатидаги махорати хам мухим ахамиятга эга. Тарбиячи аввало талабалар қалбига йўл топа олиши керак. Педагогик технологияларни афзал томонлари дарс самарадорлигини оширишда бир қанча тамойилларга жавоб беришидадир. Масалан: талабалар шу тарзда дарс ўтилганда мавзуни содда ва осон тушунадилар, эсда қоларли ва қизиқарли бўлади, энг асосийси талабаларни ўз устида ишлашга даъват этиш билан бирга ижодий изланишга хам имконият беради. Ўқитувчи ва талаба ўртасида мустақил фикр алмашиш имкониятини туғдиради.

Талабаларнинг мустақил фикр юритишга ўргатиш учун муаммонинг маънавий, шаклий, тузилмавий, жабхаларини хисобга олган холда эътиборни бир қанча масалаларга қаратмоғ зарур.

- бир муаммони ечиш учун бир неча усуллар берилиб, талабаларга мақсадга мувофиқ усулни танлашга имконият берилади;

- мавзуни ўрганиш жараёнида талабаларга мавзуга доир қўшимча манбаларни эркин танлаш имконияти берилади;

- муаммоларни ечиш мобайнида оддийдан мураккабликка ўтишга катта эътибор бериш керак.

Мустақил фикр юритиш ўзининг самарадорлиги, долзарблиги, универсаллиги билан талабаларни касбий тайёргарлик махорати сари етаклайди, жамият ва табиат ходисаларини англаш учун пухта негиз хозирлайди. Талабаларнинг мустақил фикрлаши тўла очилмаган имкониятларни очишга, фан техника тараққиётини жадаллаштиришга хизмат қилади. Хар қандай янгилик, тараққиёт инсон ақл – заковатининг махсулидир, худди шу боис фан, техника ишлаб чиқариш ривожи кўп жихатдан мутахасиснинг фикрлашига боғлиқ. Бугунги кун талабаси аждодларимиз томонидан яратилган маънавият ва қадриятларни эгаллши билан бир қаторда, фан техника ютуқларини ўзлаштириб, ўз ақлий фаолияти билан мустақил давлатимиз илмий ва ижодий салохиятини жахон цивилизацияси даражасига кўтариши зарур.

Фуқаролик жамиятини шакллантиришда аёллар ижтимоий фаоллигининг хуқуқий асослари.

С. Джасанова – ўқитувчи ЖДПИ.

Хотин қизлар масаласининг ечими нафақат миллий ёки худудий характер касб этади. Айни замонда халқаро ахамиятга эга. 1995 – йилда Пекинда бўлиб ўтган, 4 – Жахон хотин – қизлар конференциясида халқаро хотин - қизлар харакатининг устувор йўналишлари белгилаб берилди. Унга кўра, хотин – қизлар ахволини яхшилаш хақиқий гендер тенглиги давлат томонидан хотин – қизларни қўллаб қувватлаш ва химоя қилишдан иборат эканлиги таъкидланган. БМТ нинг тенг ҳуқуқли аъзосига айланган Ўзбекистон БМТ нинг “Хотин – қизларга нисбатан дискриминацианинг хар қандай шаклларини йўқ қилиш хақида” ги Конвенциясига ва бошқа хотин – қизлар тенг ҳуқуқлилигини мухофаза қиладиган халқаро шартномалар ва конференцияга аъзо бўлди. Ўзбекистонда хотин – қизлар ахолини тенг ярмидан кўпини ташкил қилади. “Ўзбекистонда хотин қизлар ахволини яхшилаш ва уларнинг ролини ошириш бўйича харакатнинг миллий платформаси ва уларни хаётга тадбиқ этишнинг асосий чоралари” қабул қилинган. Миллий дастурнинг асосий мақсади: Хотин – қизларнинг тўла тўкис озодлигини таъминлаш, янги демократик жамиятни қуришда хотин - қизларнинг тўла қонли иштирокини таъминлашдан иборат. Ўзбекистон

Хотин – қизларни кичик ва ўрта бизнес сохасига жалб этиш йўлларни белгилаш, улар томонидан амалий кўникмалар хосил қилишга кўмаклашиш; Республикаси президенти И.А.Каримов айтганидек, - “биз доимо жамиятда аёлларга муносабат қандайлигига қараб, жамиятнинг маданият даражаси, маънавияти ва бу жамият демократик ўзгаришлар йўлидан нечоғликилгари кетганлигига баҳо берилишини доимо ёдда тутмоғимиз лозим”. Жамиятнинг ривожланиши ва такомиллашувида аёлларнг ижтимоий ахвли масаласи мухим ўрин эгаллайди. Хотин – қизларнинг ижтимоий мақоми беқарор бўлиб, кўпгина омилларга, биологик, табиий, ижтимоий, сиёсий ва диний омилларга боғлиқ. Хозирги замон цивилизациясининг ибтидоси аёл номи билан боғлиқ. Матриархат даври хотин – қизларни аёл – қурувчи, аёл – косиба, аёл – овчи сифатида мадх этади. Шуни таъкидлаш керакки, аёллар ҳуқуқи доимо харакатда ва хар бир тарихий даврда тараққиёт жараёнини ўзида акс эттирди. Ишлаб чиқариш кучларининг ривожи аёлларни ижтимоий ишлаб чиқаришга жалб этди. Хотин – қизлар масаласини жамият томонидан идрок этилиши, 18 – асрда самарали амалга оширилди. 1787 – йилда файласуф маърифатпарвар Ж. А. Кондерси “Аёлларни фуқаролик ҳуқуқларига жалб этиш” номли мақоласини эълон қилади. Мақолада қуйидагича саволни кўндалан қўяди: “Қайси қонунга кўра аёлларни ижтимоий хаётдан четлатадилар? Ахир, улар миллатнинг бир қисми эмасми?”. Орадан икки йил ўтгач Олимпиа де Гуж Конвентга “Хотин – қизлар ва фуқаро аёллар ҳуқуқлари декларациясини тақдим этади: унда таъкидланишича “Хотин – қизлар қатл минорасига кўтарилиш хуқуқига

эгалар, демакки, улар трибунага хам кўтарила оладилар”. Жан Жак Руссо, Волтер, Дидролар аёл кишида эркак билан тенг матонатни кўрадилар. 18 – аср охирида француз маърифатпарварлиги таъсирида аёлларнинг ижтимоий мақоми кўтарилди,уларга ўқиш имконияти берилди.Император Екатерина хукмдорлиги замонида князъ Дошкова хоним фанлар академиясининг жахонда биринчи аёл президенти лавозимини эгаллади.Аёллар учун Смолъний ибодатхонасида илк ўқув даргоҳи- Смолъний қизлар институти очилди.XIX асрнинг 30-йилларида француз адибаси Жорж Сант романлари пайдо бўлди.Асардаги кучли ва жасур аёллар образи феминистик ҳаракатга асос солди.

Шарқ аёлларининг озод қилиниши совет замонида ижобий ва салбий оқибатларга эга бўлган. Никоҳ ва оила хақилаги совет қонунлари купхотинликни, қалин тўлашни бекор қилди.Эркак ва аёллар тенглигини эълон қилди.Аммо худудда ўтказилган ўзгаришлар зўравонлик методлари билан амалга оширилганлиги учун реакцион кайфиятдаги дин вакиллари ва ахолини янги тартибларда жиддий қаршилигини келтириб чикарди.Шахсий ҳаётга қўпол аралашув,янгича маданият ва мафкурага зўрлаб ўргатиш салбий ва кутилмаган оқибатларга олиб келди. Масалан, ”Ҳужум”сиёсий кампаниясининг фаолияти туфайли кўп сонли қурбонлар эвазига хотин-қизлар озод этилган. Аёлларнинг анъанавий мақоми –уй бекаси бўлишига индустриал замон янги бир касбни-ишлаб чиқариш захматкаши вазифасини қўшиб қўйди. Лекин бундай маъсулиятли икки вазифани бажариш учун аёлларга қўшимча имкониятлар керак эди. Чунки аёл жамият, меҳнат коллективи ва оила олдидаги вазифаларни бирдек уддалаши керак.

Мустақилликка эришганимиздан сўнг хотин – қизларнинг роли ошиб бориши билан, хотин – қизларнинг иқтисодий, ижтимоий, сиёсий ва маданий мақсадларини рўёбга чиқариш учун имконият берди. Инсон ҳуқуқлари хақидаги миллий хужжатларда хотин қизларнинг эркаклар билан тенг хуқуқлилиги мустахкамлаб қўйилган. Ўзбекистон республикаси конститутциясининг 65 – модда 2 қисмида оналик ва болалик давлат томонидан химояланади деб белгиланган. Меҳнат хақидаги қонунларимизда хотин қизлар соғлигига хавф туғдирувчи оғир турдаги (460 дан ортиқ иш турлари), тунги сменада ишлаш ман этилади. Хомиладор аёллар, 3 ёшгача фарзандлари бор аёлларга қўшимча имтиёзлар белгиланган. Хотин – қизларнинг меҳнат таътили ва оналик бўйича нафақа хақидаги қонунчилик Ўзбекистонда бошқа ўрта осиё мамлакатлари билан қиёслаганда улардан анча олдинда хисобланади. Оналик бўйича нафақа, унинг иш стажидан қатъи назар, оладиган маошининг 100%ини ташкил этади. Бу нафақалар хаққи хомиладорлик 30 хафтадан ошгач, тўлана бошлайди ва 126 кунни ташкил этади. Хозирги бозор иқтисодиёти шароитида хотин – қизлар орасида ишсизлар сони кўпайди, уларнинг даромад манбаи қисқарди. Аёлларнинг уй рўзҳор ва болаларга ғамхўрлик қилишлари, биринчидан, уларнинг эрларига нисбатан иқтисодий қарамлигини орттирди. Иккинчидан эса, хақ тўланмайдиган иш миқдори кўпайди. Хотин – қизлар учун мехнат қилиш сохалари соғлиқни сақлаш, маориф, маданият, санъат, илм – фан сохалари

хисобланади. Бу сохаларда аёлларнинг улуши 70% - 86%ини ташкил этади. Гарчи олий маълумотли хотин – қизлар кўпчиликни ташкил қилсада, амал, мартаба нуқтаи назаридан эркаклардан орқадалар. Рахбар ходимлар орасида хотин - қизларнинг улуши 24,4%ни ташкил қилади. Айниқса, аёллар хокимиятнинг юқори органларида жуда озчиликни ташкил қилади. Мутахасислар орасида хотин – қизларнинг улуши 5,9%ни ташкил қилади. Ўзбекистон Республикаси президентининг 2004 – йил 24 – майдаги “Ўзбекистон Хотин – қизлар қўмитасини қўллаб қувватлаш бўйича қўшимча чора – тадбирлар хақида”ги Фармони, сайловлар хақидаги қонунга ўзгартиришлар киритиш, яъни 2004 – йил 27 – августда қабул қилинган қонунга кўра, хотин – қизлар учун сиёсий партияларда 30%ли квота киритиш каби чоралар хотин – қизлар фаоллигини оширишга қаратилгандир. 2004 – йил сайловлар хақидаги қонундан сўнг, хотин – қизлар миқдори 21 тага етди. Хозирда Ўзбекистон Республикаси Қонун чиқарувчи палатаси спикери аёл киши – Дилором Тошмухаммедовадир. Сенатда 15 хотин – қиз, яъни сенаторларнинг 15%ини ташкил этади. Хокимятнинг ижро органларида хотин – қизлар 3,4%ни, суд ҳуқуқ сохасида 23%ни ташкил этади. Омбудсман вакили Сайёра Рашидова бўлса, бош вазир ўринбосари Фарида Акбаровадир. Ўзбекистонда мустақиллик йилларида хотин – қизлар ва оилани ижтимоий химоя қилишнинг нодипр тизими яратилди. Мустақиллик даврининг ижтимоий иқтисодий ўзгаришларида қуйидаги холатлар юзага чиқади:

- Ислохотлар хотин – қизларнинг ўта фаоллигига ёрдам беради;
- Хотин – қизлар меҳнати янги давлатни қуриш жараёнида борган сари мухим рол ўйнайди;
- Ўзбекистонда тарихан катта бўлмаган давр мобайнида хотин – қизларнинг хар қандай дискриминация ва иқтисодий экспулатациядан мухофаза қиладиган қонунчилик ва хуқуқий база яратилди;
- Давлат томонидан аёл ва оила ижтимоий химояга олинди.

Асримиз улкан ижтимоий ва сиёсий ўзгаришлар асридир. Хозирги пайтда аёл кишининг замонавий дунёдаги ўрнини белгиловчи янги муаммолар олдинга сурилмокдаки, уларни хал этмай туриб, тараққиётга эришиш мумкин эмас. Ўтган йиллар мобайнида Ўзбекистон демократик фуқаролик жамияти асосларини барпо этар экан, аёлларнинг роли ва фаоллиги заруратга айланиб бормоқда. Ўзбекистонда мустақилликнинг дастлабки кунларидан бошлаб, “Хотин – қизларга нисбатан дискриминациянинг барча шаклларини йўқ қилиш хақида”ги халқаро конвенцияни имзолади ва харакатнинг миллий платформасини ишлаб чиқди. Бугунги кунда Ўзбекистон хотин қизларининг ижтимоий фаоллиги ва жамият тараққиётидаги роли эркаклар билан тенглашиб бормоқда. Хотин – қизлар фаоллигига халақит берувчи айрим холатларни хисобга олмасдан иложимиз йўқ:

Оналик кўп холатларда хотин – қизларнинг эркаклар билан баробар ўз фуқаролик хуқуқларидан фойдаланиш имкониятларини чегаралайди. Бу эса, ўз навбатида уларнинг профессионал тарздаги тарзда қарор топиш имкониятларини торайтиради. Шунинг учун улар иқтисодиёт, ҳуқуқ,

соғлиқни сақлаш, маориф, сиёсат сохасида камроқ лавозимларни эгаллаганлар. Иккинчидан хозиргача ижтимоий онгда устунлик қилаётган патриархал қарашлар ва уларнинг анъанавий жамиятда яшовчанлиги хотин – қизларнинг ўрнини камситмоқда. Хозирги кунда хотин – қизлар мухофазасини амалга ошириш учун ва уларни ижтимоий хаётнинг барча сохаларига кенг жалб этиш учун харакат бормоқда. Масалан, “ЭКОСАН”, “Соғлом авлод учун” жамғармалари киради. Фаол чоралар қаторига нодавлат хотин – қизлар ташкилотлари (Ўзбекистон хотин – қизлар қўмитаси, Тадтиркор аёллар асоциаси ва бошқалар) хотин – қизлар имконияти ва қобилиятини кенгайтириш уларни мустақил фаолиятини тўла қонли тарзда амалга ошириш учун харакат олиб борилмоқда. Фаол чоралар қаторига, шунингдек, хотин – қизлар учун тадбиркорлик фаолиятида энг қулай шароитни яратиш, уларнинг даромадларини тез ошиши ва моддий жихатдан мустақилликларини яратиш тадбирлари хам киради. Хотин - қизлар фаоллигини орттиришда улар ижтимоий онгининг сустлиги қийинчилик туғдирмоқда. Агар биз хотин – қизлар ижтимоий онгида янгича муносабатларни қарор топтира олсак, уларнинг ижтимоий фаоллиги ортиб боради. Бугунги кунда қишлоқда яшовчи хотин – қизлар шахарга нисбатан кўпчиликни ташкил қилади. Қишлоқ ахолисининг кўп фарзандга мойиллиги, қишлоқда даромаднинг пастлиги, қишлоқ оилаларида хаёт даражасининг пастлиги, қишлоқ хотин – қизларининг ишсизлиги ва бошқалар ечилиши керак бўлган муаммолардир. Хотин қизлар ижтимоий фаоллигини амалга оширишга халақит берувчи жиддий тўсиқлар қуйидагилардир:

- хотин – қиз тадбиркорларни молиявий қўллаб қувватлашнинг чегараланганлиги (уларда кафолатли мулкнинг йўқлиги).
- Бозорда қатнашишнинг чегараланганлиги (маркетинг ва менежмент бўйича билимларнинг етишмаслиги, экспорт ва импортда божхона тўловларни расмийлаштиришдаги буюракратик жараёнлар).
- Музокаралар олиб боришда малака ва кўникмаларнинг йўқлиги.
- Хозирги замон технологияларидан хабардорликдаги нотенглик (хотин – қизларга технологик ахборотлар бериш).
- Бизнес юритиш малакаларининг етарли эмаслиги

Жамият хаётида хотин – қизларни ижтимоий фаоллигини ошириш учун қуйидаги чораларни амалга оширмоқ зарур:

- хотин – қизларнинг мехнат ва турмуш шароитини яхшилаш масалаларини ўз ичига олган дастурлар ишлаб чиқиш;
- хотин – қизларни ўз – ўзини банд этиш ва тадбиркорлик ташаббусига кўмак бериш;
- туғриқ таътилидан қайтганда касбий билимларни қайта тиклашга ёрдам бериш;
- иш ўринларини яратиш, касаначилик мехнатини ташкил этиш.

Хотин – қизлар ижтимоий фаоллигини кенгайтириш мақсадида давлат даражасида қуйидаги чораларни кўриш зарур:

- хотин – қизларни қайта ўқитиш марказларини ташкил этиш;

- янги иш ўринларини яратиш;
- халқаро банклар жамғармалар ва ташкилотларни хотин қизларнинг ижтимоий заиф қатламларини қўллаб қувватлаш учун кичик имтиёзли кредитлар олиш имкониятларини ташкил этишга жалб этиш;
- энг янги технологияларни ўзлаштиришга қобил хотин - қиз тадбиркорларни тайёрлаш бўйича дастурлар ишлаб чиқиш;
- уй - фермер хўжаликларига солиқ солиш механизмини қайта кўриб чиқиш;
- кичик ва ўрта бизнес сохасидаги қишлоқ хотин – қизларини ривожлантириш ва рағбатлантириш;
- хотин – қизларга имтиёзли кредитлар беришни давом эттириш;
- хиссадорлик асосида хотин – қизлар банкини ташкил этиш;
- ННТ типидаги нодавлат структураларни тузишни рағбатлантириш;
- хотин – қизларнинг давлат бошқарув структураларидаги ролини ошириш ниятида хамда хотин қизларнинг сиёсий, қонунчилик ва ижрочилик жараёнларида қарорлар қабул қилиш даражасида кенг қатнашувни таъминлаш;
- хотин – қизларнинг ҳуқуқларини химоя қилиш учун жамоат ва давлат ташкилотларини жибслаштириш;
- хотин – қизларнинг ҳуқуқий саводхонлиги ва ижтимоий фаоллигини ошириш учун махалла миқёсида ишлаш.

Хозирги пайтда ўттиз миллионга яқин ахоли истиқомат қилса, ундан халқ хўжалигида банд бўлганларнинг 50%ини аёллар ташкил этади. Аёллар мустақиллик ва тинчликни мустахкамлашда фаол иштирок этмоқдалар. Уларда фуқаролик жавобгарлиги ошиб бормоқда. Бу жавобгарликни қай далражада эканлиги уларнинг фаоллиги билан белгиланади:

- фуқаролик фаоллигини узлуксиз кучайтириш
- мустақиллик ва миллий тараққиёт ғояларига садоқат хиссини шакллантириш
- чуқур заковат билимларини шакллантириш, миллий қадриятлар ва анъаналарни ўрганиш
- бозор иқтисодиёти шароитларида ишбилармонлик, тадбиркорлик ва яратувчанлик каби сифатларни шакллантириш.

Аёлларнинг ижтимоий хаётдаги ўрнини мустахкамлаш уларни хуқуқ ва эркинликларини химоя қилиш фуқаролик жамиятини шакллантиришда аёллар ижтимоийлашуви учун қулай имкониятларни яратиб беради. Жамият хаётида ижтимоий фаол бўлган аёл ўз фарзандларини бугунги кун имкониятларигагина эмас, балки эртанги кун эхтиёжларига таяниб тарбиялайди.